

Socijalna politika (sigurnost) kao područje nacionalne sigurnosti: prilog raspravi o kritičkim sigurnosnim studijama

MIRKO BILANDŽIĆ*

Odsjek za sociologiju
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Zagreb, Hrvatska

Pregledni rad

UDK: 364.016

doi: 10.3935/rsp.v24i3.1419

Primljeno: rujan 2016.

Sigurnost je temeljni preduvjet opstanka, djelovanja i razvoja čovjeka, države i društva. Suvremene studije sigurnosti uključuju vojno, političko, socijalno, gospodarsko i ekološko područje. Unatoč bitnom proširenju i produbljenju interesa, sigurnosne studije u područje interesa nisu uključile socijalnu sigurnost. U radu se propituju razlozi za teorijsko (ne)uključenje socijalne sigurnosti u suvremene sigurnosne studije. Analiza empirijskog činjeničnog obilja upućuje na zaključak o potrebi preispitivanja takvog stajališta. Socijalna sigurnost jest »sigurnosno područje«. Teorijski, analitički i empirijski u radu se dokazuje da socijalna sigurnost i njezini akteri imaju sigurnosne dimenzije zbog čega socijalna sigurnost treba biti dio sigurnosnih studija.

Ključne riječi: socijalna sigurnost, nacionalna sigurnost, sigurnosne studije.

UVOD: O (NACIONALNOJ) SIGURNOSTI

Sigurnost je neophodan konstitutivni element svakog »dobrog društva«. Kao »javno dobro« (eng. *public good*), kao neisključiva i nerivalska vrijednost, sigurnost ima bitan utjecaj na društvene, gospodarske i političke procese (Loader i Walker, 2007.). Politika definiranja referentnih objekata sigurnosti i izvora ugrožavanja je epistemološka konstrukcija koja uključuje proces subjektivizacije (tko koga ugrožava i kako) i pozicioniranje subjekata, odnosno određenje relacije između prijeteće i mete, ugroženog i onog tko ugrožava. Sigurnosni aspekti time se promatraju i kao socijalna reprezentacija koja se odnosi na akt koji se reprezentira (proces socijalne konstrukcije), prezentaciju (konstrukcija slike) kao takvu te priznanje uloge različitih aktera u procesima socijalne konstrukcije i stvaranju

* Mirko Bilandžić, Odsjek za sociologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu / Department of Sociology, Faculty of Philosophy, University of Zagreb, Ivana Lučića 3, 10 000 Zagreb, Hrvatska / Croatia, mbilandz@ffzg.hr

kolektivnog »znanja«. To je sociološki okvir politike sigurnosti koji adresira socijalnu konstrukciju i aktere koji konstruiraju (Hagmann, 2015.). Sigurnost je, dakle, socijalno konstruirana, za različite aktere ona ima različito značenje (Malik, 2015.), pri čemu se sadržaj pojma sigurnosti mijenja u povijesnom kontekstu (Williams, 2008.). Suzanne Risley sasvim utemeljeno tvrdi kako je sigurnost »skliska riječ« kada se radi o pokušajima njezinog definiranja koju je pri tome još teže operacionalizirati. Polazeći od latinskog korijena riječi (lat. *securus/securas* – bezbrižan), sigurnost za Risley proizlazi iz društvenih procesa koji reduciraju rizik te poboljšavaju normalitet, predvidivost i uzajamno umirenje i samopouzdanje (Risley, 2006.). Sigurnost je povezna s vrijednostima humanosti, izražava razumijevanje ljudskog života, individualna i kolektivna nadanja i strahove, očekivanja u pogledu vrijednosti koje mogu biti izgubljene i koje je potrebno sačuvati (Burgess, 2009.). U objektivnom smislu, mjeri odsutnost prijetnji stečenim vrijednostima, a u subjektivnom smislu, odsutnost straha da će takve vrijednosti biti ugrožene (Wolfer, 1962.).

Proučavanje sigurnosti tradicionalno je locirano u okviru međunarodnih odnosa. Sigurnost je u okviru strateških studija shvaćana kao sigurnost države kojoj su prijetnja prvenstveno predstavljala vojna ugrožavanja od strane drugih država.

Potpuna identifikacija sigurnosti s državom, analitički i operacionalizacijski, nije omogućavala odvajanje drugih kategorija, primjerice, društva od države, društvo je izostavljeno iz strateških studija (Shaw, 2000.). Strateške su studije u središtu promatranja imale silu i utjecaj sile na države, pri čemu je sigurnost smatrana najvažnijom funkcijom države¹ (Morgan, 2010.). Teorijski okvir tradicionalnih strateških studija bio je određen na tri razine (Nunes Reis, 2007.). Prvo, promišljanje sigurnosti bilo je limitirano razmatranjima preživljavanja i stabilnosti države u odnosu na nesigurnosti koje su proizlazile iz stvarnih i doživljenih ponašanja drugih država. Koncept nacionalne sigurnosti, kao okvir za sigurnost države i nacije, bio je karakteriziran i bitno zarobljen tzv. sigurnosnom dilemom (eng. *security dilemma*).² Drugo, trajni karakter hladnoratovskog političkog ponašanja pridonio je kristalizaciji znanja o sigurnosti kao nečeg neupitnog i nepromjenjivog, kao »tvrde istine« čemu su pridonosili i parametri znanstvenih istraživanja i akademske zajednice. Treće, neupitnim prihvaćanjem naznačenih hladnoratovskih političkih aranžmana, strateške studije postale su moćno oružje u reproduciranju istih tih političkih procesa i aranžmana.

Posthladnoratovsko razdoblje, uvjeti ubrzane globalizacije i »društvo rizika/rizično društvo« (Bek, 2001.) doveli su do redefiniranja parametara nacionalne (i me-

¹ Ostvarenje nacionalne sigurnosti, uz ostvarenje države blagostanja i reprezentativnosti, temeljne su funkcije države (Schwarz i de Corral, 2011.).

² Sigurnosna dilema vezana je uz konfliktni model međunarodnih (ali i međunacionalnih, međuvjerskih itd.) odnosa. Sigurnost jedne države moguće je ostvariti samo na račun druge države. Da bi se postigla zadovoljavajuća razina sigurnosti, države maksimaliziraju svoje mogućnosti i moć što im treba omogućiti ostvarenje određene razine sigurnosti. No, njihovo ponašanje izaziva dilemu i osjećaj nesigurnosti kod druge države, koja se radi postizanja vlastite sigurnosti počinje ponašati na identičan način. Niti jedna strana pri tom nije svjesna (ili ne vidi) da su upravo njezini postupci faktor koji izaziva nesigurnost (Both i Wheeler, 2008.). Pojedini autori tvrde da je sigurnosna dilema u suvremenim uvjetima sve manje izražena te da ustupa mjesto »dilemi nesigurnosti«. Dilema nesigurnosti odnosi se na postojanje slabih država koje su prijetnja vlastitom stanovništvu zbog deficita države u pogledu funkcije ostvarenja sigurnosti, ukupnih funkcionalnih državnih deficita te deficita legitimiteta (Sørensen, 2007.).

đunarodne) sigurnosti. Pojam nacionalne sigurnosti, kao istraživački okvir za sigurnost države i nacije, u pogledu jednoznačnosti određenja dijeli sudbinu obavijenosti kontroverzama i pluralizmom značenja kao i temeljni pojam sigurnosti. Ipak, pojavom utjecajne studije *People, States and Fear* (Buzan, 1991.), koja je udarila temelje suvremenim studijama sigurnosti, oko sadržaja tog pojma unutar akademske zajednice i u političkoj praksi sve je manje prijepora. Barry Buzan (1991.: 19-20) nacionalnu sigurnost promatra na tri razine i pet područja djelatnosti. Razine promatranja su individualna, državna (nacionalna) i međunarodna, pri čemu je državna (nacionalna) razina najbitnija budući da određuje druge dvije razine sigurnosti. Područja bitna za nacionalnu sigurnost uključuju peterosektorski model: vojno područje uključuje ofenzivne i defenzivne sposobnosti države; političko brigu države za organizaciju stabilnosti, sustava vlasti i ideologije koja je legitimira; gospodarsko uključuje mogućnost pristupa prirodnim bogatstvima, tržištu i financijama, koji određuju prihvatljivu razinu blagostanja; socijetalno određuje postojeće uvjete i evoluciju tradicija, kulture, jezika, nacionalnog identiteta i običaja, dok područje zaštite okoliša uključuje brigu za zaštitu biosfere kao sustava o kojem ovise svi ljudski poduhvati. Primjena šireg, kritičkog, sociološkog pristupa u izučavanju sigurnosti, a čija su ishodišta u kritičkim teorijama, poststrukturalizmu i postmodernizmu, dovela je do preispitivanja i rekonceptualizacije značenja pojma sigurnosti,

referentnih objekata njegove primjene, prijetnji sigurnosti, itd.³ Nove paradigme u izučavanju sigurnosti razvijene su u okviru multidisciplinarnih i interdisciplinarnih »(kritičkih) sigurnosnih studija« (eng. *critical security studies*)⁴ nastalih 1990-ih. To je krovni termin za označavanje različitih pristupa sigurnosti s ciljem problematiziranja do tada dominantnog neo(realističnog), državocentričnog i militarističkog shvaćanja sigurnosti, kao i za razvoj alternativnih pogleda na sigurnost u širem političkom kontekstu, povijesno i sociološki utemeljenih i normativno orijentiranih. Njihov je cilj odrediti povijesni, politički i društveni sadržaj sigurnosti propitujući njezino značenje i vrijednost (Nunes Reis, 2007.).

Sigurnosne studije u svojoj evoluciji (Buzan i Hansen, 2009.) napravile su, dakle, odmak od tradicionalnih premisa strateških studija i usmjerile razmatranje sigurnosti k trirazinskom peterodimenzionalnom modelu. Unatoč značajnom proširenju, područje socijalne sigurnosti ostalo je izvan interesa sigurnosnih studija i *policyja*⁵ nacionalne sigurnosti. Ozbiljnije znanstveno preispitivanje uključanja socijalne sigurnosti u okvire nacionalne sigurnosti gotovo je u potpunosti izostalo. Zašto? Cilj je ovog rada analizirati odnos između socijalne i nacionalne sigurnosti te ponuditi argumente u prilog tvrdnji da je socijalna politika (sigurnost) itekako relevantna za nacionalnu sigurnost. Time ovaj rad ima ne samo znanstveno-teorijsku već i praktičnu *policy* relevantnost.

³ Sistematiziran prikaz vidi u Shaw, 2000.

⁴ Kritičke sigurnosne studije imaju tri smjera: velška škola, pariška i kopenhavska škola. Velška škola zasniva se na postavljanju da je sigurnost emancipacija pojedinaca i zajednica od strukturalnih ograničenja. Sociološki orijentirana Pariška škola kao *brand* ima koncept nesigurnosti kao proces, odnosno sredstvo povezivanja vanjskih prijetnji (terorizam, migracije) i unutarnjeg života unutar određene društvene zajednice, kao proces povezivanja različitih diskursa u slagalicu nesigurnosti. Kopenhavska se škola pak temelji na peterosektorskom modelu sigurnosti i konceptu sekuritizacije (Croft, 2008.; Bigo, 2008.).

⁵ *Policy* je sadržajna dimenzija politike i razlikuje se od drugih dimenzija politike: *polity* (institucionalizirane političke strukture) i *politics* (proceduralno-procesno nadmetanje za moć i vlast). Vidi: Colebatch, 2004.

POJMOVNO-KATEGORIJALNA ANALIZA I SOCIJALNO VS. SOCIJETALNO

Pojam sigurnosti višerazinski je (politički, epistemološki, ontološki i konceptualno) »nejasan/dvosmislen pojam« (Wolfers, 1962.). Određenje, pak, značenja nekog pojma predstavlja ishodište svakog znanja ili mišljenja. Naravno, ostaje pitanje koja je razina znanstvene suglasnosti potrebna ili se može očekivati kada je u pitanju određenje nekog socijalnoznanstvenog koncepta? Za potpunije razumijevanje i nije toliko sporan pojam sigurnosti, kao analitička kategorija primjenjiva u gotovo svim područjima ljudske djelatnosti, koliko nekonzistentna, podložna višestrukim standardima, uporaba tog pojma u diskurzivnoj praksi: političkoj, javnoj i znanstvenostručnoj. Kieran Healy (2015.) utemeljeno ističe da je apstrakcija srž socijalne teorije, dobra teorija utemeljena je na procesu apstrakcije što podrazumijeva odbacivanje detalja i odricanje od partikularnosti. No, socijalnoznanstvena istraživanja usmjerena na društvenu kompleksnost sve su više podložna isticanju posebnosti, istančanostima, odnosno nijansama. Sigurnost je razumljivija ne kao stabilan samostojeći analitički koncept već kao »povezan koncept«: sigurnost se odnosi na konstituiranje nečega što treba biti sigurno, npr. nacija, država, društvo, okoliš, čovjek-pojedinac. To je »povezan koncept« (nacionalna sigurnost, ekonomska sigurnost, socijetalna sigurnost, ekološka sigurnost, itd.) koji uvijek povezuje konkretan referentni objekt, sektor djelatnosti i poseban način razmišljanja o politici (Buzan i Hansen, 2009.: 10). Polazište je to za razmatranje odnosa

»socijalnog« i »socijetalnog«, socijalne i socijetalne sigurnosti.

U socijalnoznanstvenim disciplinama u engleskoj terminologiji postoje pojmovi *social* i *societal*. U sociologijskim istraživanjima ukorijenjeno je shvaćanje »socijalnog« i »društvenog« kao istoznačnica što se iščitava iz najsveobuhvatnijih socioloških studija (Haralambos i Holborn, 2002.; Giddens, 2007.; Abercrombie, Hill i Turner, 2008.). Prevoditeljska praksa utjecajnih sigurnosnih studija uvodi stanovitu konfuziju i kakofoniju budući da i pojam »socijetalno« prevodi kao »društveno«, konkretno *societal security* kao »društvenu sigurnost« (Roe, 2010.).⁶ Deduktivnom logikom uočava se sociološko razlikovanje društvenoga (socijalnoga) koje može biti obrađeno na bilo kojoj razini (na primjer, na razini interakcije dvaju pojedinaca, društvene skupine, velikih organizacija ili cijelih društava) i socijetalnoga koje se odnosi na karakteristike nekog društva kao cjeline⁷ (Abercrombie, Hill i Turner, 2008.: 66, 344). Prema Georgeu Ritzeru (1997.: 87), socijalni funkcionalisti makroskopski proučavaju socijalne fenomene, usredotočuju se na socijalni sistem kao cjelinu i utjecaj njegovih dijelova na cjelinu. Socijetalnost uključuje temeljne metode, sadržaje i proizvode konstrukcije socijalne zbilje od strane pripadnika određene društvene zajednice, koji se tiču njene biti i njenog temeljnog smisla, te predstavljaju temelj socijalne organizacije i njenih različitih funkcija (Žunec, 2007.: 7). Suvremeni socijalnoznanstveni pristupi sve više uviđaju i razliku između socijalnog i društvenog i njihove razlikovne uporabe pri čemu se »socijalno« prvenstveno povezuje s pitanji-

⁶ Usporedi izvorni tekst: Roe, E. (2007). *Societal security*. U: Collins A. (ed.), *Contemporary Security Studies*, New York/Oxford: Oxford University Press.

⁷ U literaturi se pronalaze i tvrdnje prema kojima se »socijalno« odnosi na društvo kao cjelinu. Vidi: Puljiz, 2005.: 4.

ma funkcionalnosti socijalne države (eng. *welfare state*). U tim su okvirima još dva pojma presudno relevantna: socijalna politika (eng. *social policy*) i socijalna sigurnost (eng. *social security*).

Studije socijalnih djelatnosti socijalnu državu određuju kao tip države koja je razvila pravno-institucionalni okvir za djelovanje na socijalnom polju, dakle države koja je na sebe preuzela odgovornost za osiguranje osnovnih egzistencijalnih potreba svojih građana. Socijalna država štiti građane od određenih rizika od kojih su najznačajniji starost, siromaštvo, invalidnost, nesreća na radu, nezaposlenost i bolest (Puljiz, 2005.: 6; Bežovan i sur., 2005.: 459). Socijalna politika, kao ključna javna politika koja utječe na dugoročnu održivost svakog društva, definira se kao organizirana djelatnost države i drugih društvenih čimbenika kojoj je cilj prevladavanje socijalnih rizika, pomoć siromašnima i isključenim pojedincima i socijalnim skupinama, ujednačavanje životnih šansi te, općenito, unapređivanje socijalne dobrobiti građana. U svojem djelovanju polazi od društvenih vrijednosti kao što su solidarnost, socijalna pravda, jednakost, socijalna sigurnost, socijalna kohezija, a uključuje socijalno osiguranje, socijalnu pomoć, zdravstvenu zaštitu, socijalne usluge, obrazovnu i stambenu politiku te politiku zapošljavanja (Puljiz, 2008.: XI, 2005.: 4; Bežovan i sur., 2005.: 460). Socijalna sigurnost u širem smislu podrazumijeva stanje u društvu u kojem se građani osjećaju sigurnim pred rizicima s kojima se mogu suočiti, dok se u užem smislu odnosi na sustav održavanja dohotka i zadovoljavanja osnovnih egzistencijalnih po-

treba građana (Puljiz, 2005.: 10). Socijalna sigurnost svodi se na ekonomsku sigurnost povezanu sa socijalnim slučajevima, na preraspodjelu narodnog dohotka kojim se jamči ekonomska sigurnost pojedincima u slučaju socijalnih rizika i socijalnih potreba (nav.: Ravnić, 1996.: 244). Amartya Sen shvaća socijalnu sigurnost kao ekvivalent *policyju* za promociju i zaštitu životnog standarda (nav.: van Ginneken, 2003.: 10). Prema američkom shvaćanju, socijalna sigurnost odnosi se na vladine programe koji osiguravaju pojedince u slučaju prekida ili gubitka radnih sposobnosti te posebnih troškova povezanih s brakom, rođenjem ili smrću (Pampel, 2000.: 2795). Za razliku od različitih određenja, u pogledu sadržaja socijalne sigurnosti postignuta je visoka razina suglasnosti. Ona uključuje socijalno osiguranje (ugovorene naknade u slučaju nastupanja definiranog socijalnog rizika), socijalnu pomoć (davanje koje od države ostvaruju građani suočeni s ekonomskim teškoćama) i univerzalna davanja temeljem statusa državljanstva ili boravka u određenoj zemlji ili pripadnicima posebnih socijalno rizičnih skupina (dječji doplatok, mirovine, davanje osobama s invaliditetom) (Puljiz, 2005.: 10-11).⁸

Izvorno pojam socijalne sigurnosti veže se uz ime Barryja Buzana i inicijalno je elaboriran u već spominjanom djelu *People, States and Fear*. U peterodimenzionalnom pristupu nacionalnoj sigurnosti socijalna sigurnost određena je kao jedan od sektora nacionalne sigurnosti. Društvo je jedan od sektora preko kojeg se može prijetiti državi koja je pravno-politički konstrukt izgrađen na konceptu suvereniteta.

⁸ Studije socijalne djelatnosti ističu da se pojam socijalne zaštite (eng. *social protection*) koristi kao sinonim za pojam socijalna sigurnost ili se pak obrazlaže da je pojam socijalna zaštita širi od pojma socijalna sigurnost. U relevantnim izvorima se i izravno ističe da se termin socijalna sigurnost može koristiti kao ekvivalent za socijalnu zaštitu i socijalno osiguranje. Studije sigurnosti utemeljeno pak tvrde da je zaštita užiji pojam od sigurnosti, odnosno njezin sastavni dio. Vidi: Puljiz, 2005.: 11, 2011.: 1005; Council of Europe, 2007.: 54; Ravnić, 1996.: 246; van Ginneken, 2003.; Tatalović i Bilandžić, 2005.

Društvo je socijalna, kulturalna i psihološka formacija različita od države. U tim okvirima, socijalna sigurnost odnosi se na održivi razvoj tradicionalnih obrazaca jezika, kulture, vjerskih i nacionalnih identiteta te održivih običaja. Suvremeniji pristup socijalnu sigurnost istovremeno promatra kroz dualnost sigurnosti države i društva, odnosno kao dimenziju nacionalne sigurnosti, ali i kao samostalni referentni objekt sigurnosti i sigurnosnog aktera (Theiler, 2003.). Takva razmišljanja vežu se uz predstavnike kopenhavske škole sigurnosnih studija (Ole Waever, Barry Buzan, Morten Kelstrup, Pierre Lemaitre) i njihovu studiju *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe* (1993.). Socijalnu sigurnost odredili su kao sposobnost društva da održi esencijalni karakter u promijenjenim uvjetima i suočeno s potencijalnim ili stvarnim prijetnjama (nav.: Buzan i Hansen, 2009.: 213). Polazeći od činjenice da je sigurnost države usmjerena na sprečavanje prijetnji državnoj suverenosti (bez suverenosti nema države), socijalna sigurnost bavi se prijetnjama vlastitom identitetu i kulturi (Theiler, 2010.): ako društvo izgubi svoj identitet, neće preživjeti kao društvo. Stoga države mogu postati nesigurne zbog prijetnji (npr. etničko čišćenje, tzv. kulturno čišćenje ili kulturocid) njihovim društvima (Roe, 2010.).

Na općoj razini očito je da se u sadržajnom smislu socijalna sigurnost odnosi na pojedinca, a socijalna na društvo i društvene grupacije. No, usporednom analizom, uočava se da niti socijalna niti socijalna sigurnost nisu određene na generičkoj, odnosno općeprihvaćenoj razini. I ti koncepti dijele istovjetnu sudbinu nestabilne analitičke kategorije kao i temeljni koncept

sigurnosti. Rigorozni znanstveni pristup ukazuje da su oba koncepta previše nejasna da bi bila teorijski uvjerljiva i analitički uporabljiva.⁹ Znanstveno-stručni zaključci (Nobilo, 1987.) izrečeni prije nekoliko desetljeća prema kojima je sigurnost jedan od najčešće upotrebljivanih, a istovremeno i najmanje objašnjenih pojmova odolijevaju opovrgavanju u primjeni na koncepte socijalne i socijalne sigurnosti. Je li uopće primjerena uporaba riječi sigurnost u navedenim sintagmama? Radi li se uopće o »sigurnosnom području«, primjerenoj i podesnoj uporabi riječi sigurnost ili pak o konceptima koji uključuju semantičke sličnosti sa »sigurnošću«? Primjerice, ključna varijabla u istraživanju socijalne sigurnosti jest identitet, a ne društvo ili sigurnost. Rasprava pak o socijalnoj sigurnosti je rasprava o ekonomiji, blagostanju, distribuciji dohotka i (domaćoj) društvenoj pravednosti, a ne o sigurnosti. Ipak, nepobitno je da socijalna sigurnost u sadržajnom smislu uključuje i sigurnosne aspekte zbog čega i jest »sigurnosno područje«.

SOCIJALNA SIGURNOST I NACIONALNA SIGURNOST: UTEMELJENOST ANALITIČKE I (POVIJESNE) EMPIRIJSKE POVEZANOSTI?

Utjecajni fundamentalni radovi izravno ističu da socijalnu sigurnost treba isključiti iz analitičkih okvira nacionalne i međunarodne sigurnosti (Buzan, Waever i de Wilde, 1998.; Buzan i Hansen, 2009.). Prema njima, socijalna sigurnost nije »sigurnosno područje«, nije riječ o primjerenoj i podesnoj uporabi riječi sigurnost, već o konceptima koji uključuju semantičke sličnosti sa

⁹ U okviru studija sigurnosti i pojedinci su u fokusu interesa. Koncept koji u fokusu interesa ima pojedince jest »ljudska sigurnost«. Dobrobit/blagostanje (eng. *well-being*) pojedinca što podrazumijeva zadovoljenje temeljnih potreba, ostvarenje ljudskog digniteta i sudjelovanje u životu zajednice vitalna je kategorija nacionalne sigurnosti (Chandra i Bhonsle, 2015.).

»sigurnošću«. To se obrazlaže tvrdnjom da su način operacionalizacije i značenje sigurnosti u području socijalne sigurnosti različiti od operacionalizacije u području nacionalne i međunarodne sigurnosti, pri čemu socijalna sigurnost prvenstveno uključuje pitanja socijalne pravde i nečega na što pojedinci polažu prava. Stajališta o kvalitativnoj različitosti i analitičkoj djeljivosti socijalne sigurnosti te isključenju jedne forme sigurnosti (socijalna) iz analitičkog interesa druge forme (nacionalna) niz je autora podvrgnuo kritici. Uvodeći rodne studije u studije međunarodne sigurnosti, u knjizi *Gender in International Relations* Ann J. Tickner ustvrdila je da nacionalna sigurnost države često oduzima prednost socijalnoj sigurnosti pojedinca zbog čega je potrebno redefinirati referentni objekt sigurnosti i premjestiti ga s državne na individualnu razinu (Tickner, 1992.: 28, 53). Cynthia Enloe u *Bananas, Beaches and Bases: Making Feminist Sense of International Politics* istraživala je funkcioniranje vojnih baza u relaciji s neplaćenim poslom supruga vojnih časnika te toleriranje ekonomije prostitucije u ime »nacionalne sigurnosti« (nav.: Buzan i Hansen, 2009.). Određene poveznice između nacionalne i socijalne sigurnosti pronalazi i Paul Virilio. Istražujući politiku »nestalih osoba« u južnoameričkim državama i kasnija rješenja država prema kojima su članovi njihovih obitelji dobili pravo na mirovinu i druge oblike državne socijalne pomoći, zaključio je da je sveobuhvatno osiguranje protegnulo sigurnost čovjeka do sigurnosti političkog tijela, odnosno nacionalne sigurnosti (2005.: 170). Konstruktivistička perspektiva Keitha Krausa u analizi procesa stvaranja država na Bliskom istoku upućuje ga na zaključak da je socijalnu sigurnost potrebno uključiti u sigurnosne studije. Prema njemu, pitanje blagostanja u relaciji s militarizacijom i gospodarskom

sferom je središnje pitanje legitimiteta porotka (Krause, 1996.). Analizirajući utjecaj programa i tehnika pozitivne psihologije unutar američke vojske koje su izvezeno i u civilnu sferu socijalne sigurnosti, Alison Howell (2015.) ilustrira da se socijalna sigurnost ne može držati odvojeno od nacionalne (međunarodne) sigurnosti. Julie MacLeavy i Columba Peoples (2010.) povezanost nacionalne i socijalne sigurnosti istražuju kroz utjecaj američkog rata protiv terora na američku socijalnu državu. Mark Neocleous otišao je i korak dalje u analizi povezanosti socijalne i nacionalne sigurnosti. Prema njemu, koncepti socijalne i ekonomske sigurnosti uspostavljeni u vrijeme velike gospodarske krize i američki *New Deal* oblikovali su kasniji hladnoratovski koncept nacionalne sigurnosti. Socijalna i nacionalna sigurnost povezani su posredstvom ekonomske sigurnosti (Neocleous, 2006.). Razdoblje *New Deal*a bilo je razdoblje uporabe »jezika sigurnosti«. Ta je ideologija sigurnosti formulirana u koncept i institucionalni okvir socijalne sigurnosti. Izvršnom uredbom (*Executive Order*) 6757, predsjednik Franklin D. Roosevelt u lipnju 1934. formirao je Odbor za ekonomsku sigurnost (*Committee on Economic Security* – CES) sa zadaćom da pripremi preporuke za nacionalni program socijalne i ekonomske sigurnosti (*A Program of National Social and Economic Security*). Temelji prijedloga Zakona o ekonomskoj sigurnosti (*Economic Security Bill*) godinu dana kasnije postali su Zakon o socijalnoj sigurnosti (*Social Security Act*) koji je u fokusu imao pomoć starijim osobama, odnosno umirovljenicima. Tim je zakonom uspostavljen američki sustav socijalne sigurnosti (Pampel, 2000.). No, uspostavljeni koncept socijalne sigurnosti iza kojeg su stajali ekonomski temelji odigrao je ulogu i u formuliranju kasnije američke vanjske politike. U govoru o stanju nacije (*State*

of the Union Address) u siječnju 1944. predsjednik Franklin D. Roosevelt, između ostalog, kazao je da je sigurnost, koja uz aspekt obrane od agresora, uključuje i ekonomsku, socijalnu i moralnu sigurnost, vrhovni cilj budućnosti (Neocleous, 2006.). Taj je pristup potvrdu dobio u postratnom američkom Programu za obnovu Europe (*European Recovery Program*), poznatom kao Marshallov plan. Definitivna strateška važnost potvrđena je od strane američkog Vijeća za nacionalnu sigurnost (*National Security Council*) dokumentom NSC-20/1 iz 1948. kojim je određeno da je vanjska ekonomska politika snažno sredstvo utjecaja na svjetsku okolinu i države na način favoriziranja sigurnosti i blagostanja (Neocleous, 2006.). Shvaćanje socijalne sigurnosti odigralo je ulogu i u formuliranju pojma nacionalna sigurnost koji se u Americi veže uz novinara Waltera Lippmana i njegovo djelo *U.S. Foreign Policy*, iz 1943. godine.¹⁰ Pojavio se kao rezultat shvaćanja da se u uvjetima globalne američko-sovjetske konfrontacije opstanak države i društva nije mogao ostvariti tek organiziranjem i provedbom vojne obrane vlastitog teritorija. Država i društvo trebali su poduzeti sveobuhvatna djelovanja kako bi ostvarili svoje ciljeve, prije svega mir i opstanak (Tatalović, Grizold i Cvrtila, 2008.: 18). Povijesni dokazi o povezanosti socijalne i nacionalne sigurnosti te uključenosti socijalne sigurnosti u nacionalnu sigurnost su i totalitarni sustavi što je posebno dobro istraženo u nacističkom slučaju. Nacionalnocijalizam je predstavljao spoj nacionalističke ideologije s rasističkim predznakom i socijalističkog egalitarizma kojim je uspješno legitimiran državni terorizam u svrhu ostvarenja socijalne sigurnosti gra-

đana Trećeg Reicha. Time je spoj nacionalne i socijalne sigurnosti efektivno došao do izražaja kroz neodvojivost sigurnosti *Reicha* (države) i *Volka* (naroda) (Gotz, 2012). Mark Neocleous utemeljeno ističe još jednu poveznicu socijalne i nacionalne sigurnosti. *New Deal* koji je bio fokusiran na pomoć neuposlenima i siromašnima, opravak ekonomskih aktivnosti i reformu financijskog sustava odvijao se u uvjetima izvanrednog stanja. Izvanredno stanje zahtijevalo je i poduzimanje izvanrednih mjera od strane američke administracije. Dakle, socijalna sigurnost i »socijalno« su bili sekuritizirani. Sekuritizacija jest i središnji koncept suvremenih međunarodnih procesa te nacionalne i međunarodne sigurnosti. To je koncept koji ukazuje na nastajanje, evoluciju i rješavanje sigurnosnih problema. Sekuritizacija podrazumijeva društveni proces u kojem se nekom pitanju, pojavi ili problemu pridaje sigurnosno značenje. To je pokušaj objašnjenja i shvaćanja sigurnosti kroz socijalno i politički konstruiran proces posredstvom diskurzivne prakse socijalnih agenata (Waeber, 2011.; Theiler, 2010.). Prema Rensu van Munsteru (2005.), retorička struktura akta sekuritizacije sastoji se od tri elementa: a) egzistencijalna prijetnja opstojnosti nekom objektu; b) koja zahtijeva poduzimanje posebnih mjera radi zaštite i sigurnosti objekta koji je izložen prijetnji; c) čime se opravdava i legitimira »kršenje« redovnih demokratskih procedura odlučivanja.

Iz prikazanog je očigledno da je koncept socijalne sigurnosti stanovita preteča pojmu nacionalne sigurnosti te da između ta dva pojma i analitički i empirijski postoji povezanost. Obilje suvremene empirije, posebno u (protu)terorističkom području, dodatno ukazuje na potrebu preispitivanja

¹⁰ Ova tvrdnja ističe se u gotovo cjelokupnoj relevantnoj literaturi o sigurnosnim studijama, makar se radovi sa sintagmom »nacionalna sigurnost« i iz ranijeg razdoblja mogu pronaći u bazama podataka znanstvenih i stručnih radova. Vidi npr. Patten, 1916.

uključivanja socijalne sigurnosti u sigurnosne studije.

PROTU(TERORIZAM) I SOCIJALNA SIGURNOST

(Protu)terorizam je u 21. stoljeću središnje pitanje na agendi međunarodne sigurnosti; zauzeo je mjesto koje je ranije imao hladni rat. Dvostoljetno postojanje terorizma¹¹ očiti je dokaz da je riječ o postojanom i kontinuiranom fenomenu, vrlo otpornom na možebitno iskorjenjivanje. Cilj je terorizma, kao spoja politike i terora, utjecati na sociopolitički poredak, destabilizirati te možebitno promijeniti taj poredak. Ekspanzija i razumijevanje terorizma zahtijevaju objektivno znanje o društvenim odnosima koji ga produciraju. To je poseban izazov za protuterorističku strategiju i *policy*. Razmatrajući protuterorističko djelovanje stručnjaci razlikuju antiterorizam i protuterorizam. U praksi linija između ova dva pojma vrlo je tanka, pri čemu je pojam protuterorizam preuzeo prvenstvo uključivši u sebe pojam antiterorizam. Antiterorizam naglasak stavlja na preventivne i defenzivne mjere, dok protuterorizam uključuje proaktivne i »unaprijed preventivne« akcije usmjerene na prevenciju terorizma, odvratanje od terorizma te aktivnu borbu protiv terorizma uporabom širokog spektra instrumenata: snaga reda i zakona, političkih, psihologijskih, socijalnih, ekonomskih i (para)vojnih. Protuterorističke strategije fokusirane su na četiri elementa: 1) na uzroke koji dovode do terorizma (diskriminacija, deprivacija, politička represija, socijalne, političke i ekonomske nepravde,

podjarmljivanja, nizak životni standard, itd. što pogoduje nastanku i kadrovskom (re)strukturiranju terorističkih organizacija); 2) na sposobnosti terorističkih entiteta (reduciranje sposobnosti za izvršenje terorističkih akata); 3) na namjere terorističkih entiteta (pravodobno raspolaganje točnim analizama o namjerama terorističkih organizacija i utjecaj na namjeravane akcije); 4) na konkretne sigurnosne aktivnosti i protumjere.¹² Postoji li stoga povezanost (protu)terorizma i socijalne politike i socijalne sigurnosti?

Hamasa je sunitaska palestinska islamistička organizacija nastala u okvirima palestinske intifade 1987. godine. Korijeni Hamasa (na arapskom znači junaštvo, fanatizam, oduševljenje) nalaze se u neprofitnoj organizaciji koja je pod imenom al-Mudžama (ar. *al-Mujamma' al-Islami* – Islamski centar) kao ogranak Muslimanskog bratstva (ar. *Ikhwan al Muslimin*) registrirana u Izraelu 1978. godine. Cilj Hamasa, koji je od 2006. član koalicijske vlade palestinske samouprave, je eliminacija Izraela i stvaranje palestinske islamističke države na cjelokupnom palestinskom području nekadašnjeg britanskog mandata što uključuje područje Izraela, Zapadne obale i pojasa Gaze. Strategija Hamasa za ostvarenje navedenog cilja ima tri elementa: aktivnosti socijalnog karaktera, političke aktivnosti i političko nadmetanje sa sekularnim palestinskim organizacijama te terorističko djelovanje. Političko i socijalno krilo su javne grupacije zadužene za političke, administrativne, socijalne i propagandne poslove te za prikupljanje sredstava i novačenje, dok je tajno vojno krilo zaduženo za terorističko

¹¹ Terorizam je kao samodostatna neovisna politička strategija u političku praksu i socijalnoznanstvene rječi ušao s Francuskom revolucijom. No, i u ranijoj povijesti zabilježeni su oblici terorizma kao pojedinačni oblici ljudskog djelovanja. Židovski Sicari/Zeloti iz 1. stoljeća su svakako prvi slučaj zabilježen u povijesti terorizma. U povijesnom kontekstu, kao teroristi su postojali i koristili terorizam haridžije u 7. stoljeću; indijske (hinduističke) grupacije tzv. *Thugs* (7.-13. stoljeće), *asasini* (11.-13. stoljeće).

¹² Ova dio je preuzet iz Bilandžić, 2014.

djelovanje. Njegov politički program predstavlja mješavinu religijskih načela i nacionalnih težnji. No, cilj je Hamasa i postati lider šireg panislamističkog i panarapskog međunarodnog pokreta (Hamas Covenant, 1988.; Levitt, 2006.; Cordesman, 2006.). Empirijska istraživanja uvjerljivo dokazuju da je ostvarenje socijalne sigurnosti i pružanje socijalnih usluga prepoznatljivi znak funkcioniranja Hamasa.¹³ Hamas, primjerice, pruža medicinske i obrazovne usluge, upravlja vrtićima, pruža novčanu i pomoć u hrani, organizira društvene klubove, ljetne kampove i aktivnosti mladih, upravlja socijalnim mljekarama i pekarama, itd. Na području pod svojom kontrolom Hamas ustvari obavlja poslove socijalne države. Time jača svoju povezanost s javnošću koja ga prihvaća. Makar je teroristička organizacija sa specifičnom ideologijom, obavljanje poslova socijalne službe dokazuje da je Hamas sposoban i za obavljanje drugih poslova u interesu šireg društva, a ne samo svojih članova i pristaša. To je i poruka kakvu državu Hamas namjerava izgraditi i kako će djelovati u budućnosti što ga dodatno jača. Stanoviti je to dokaz sposobnosti vladanja (Szekely, 2015.).

Libanonski šiitski islamistički proiranski Hezbolah (ar. *Hizb Allah* – Božja stranka) također je teroristička organizacija koja moć crpi pružanjem socijalne pomoći. Godinama je Hezbolah sinonim brutalnog terora i samoubilačkih ataka. Zbog uspjeha u sukobima s Izraelom i 1980-ih sa zapadnim državama u Libanonu postao je uzor mnogim terorističkim organizacijama. Hezbolah je politička stranka, teroristička organizacija i socijalno-karitativni pokret, član koalicijske libanonske vlade, države koju nastoji pretvoriti u islamističku i u ko-

joj istovremeno djeluje kao »kvazivlast«, odnosno »država u državi« (Beck, 2008.; Schwarz i de Corral, 2011.). Libanon je konfesionalna konsocijacijska demokracija u kojoj je vlast temeljem popisa stanovništva iz 1932., između 18 nacionalnih sektaških zajednica, odnosno vjerskih grupacija, dominantno podijeljena između tri najveće: kršćanskih Maronita, sunita i šiita. Konsocijacijska demokracija nastala je iz unutarnje potrebe da se upravlja krajnje složenima identitetskim problemima zemlje. Uz Libanon se vezuje jedna od najzloglasnijih političkih metafora u svijetu, *libanonizacija*, pod kojom se misli na duboke društvene i političke rascjepove i dugotrajne, gotovo nerješive, sukobe koji politički i društveno fragmentiraju zemlju i ugrožavaju njezin opstanak (Kasapović, 2015.). Hezbolah je nastao kao političko-religijski pokret iz okvira nacionalističkog pokreta Harakat Amal (ar. *Afwaj al Muquwamah al-Lubnaniyah*),¹⁴ središnje šiitske organizacije 1970-ih u Libanonu, stvorenog kao oružano krilo »pokreta depriviranih« (ar. *Harakat al-Mahrumin*). Politička platforma Amala uključivala je nacionalno jedinstvo te građansku, ekonomsku i socijalnu jednakost, a ne islamističku državu. Kolaps centralne države u građanskom ratu usmjerio je Amal i na pružanje socijalne pomoći širim društvenim slojevima što je Hezbolah preuzeo kao stratešku orijentaciju do danas (Norton, 2007.; DeVore i Stähli, 2015.; Alahga, 2011.a). Od trenutka nastanka, Hezbolah bitno kontrolira libanonske političke procese, inicijalno posredstvom vojnih djelovanja koji su bili praćeni socijalno-karitativnim angažmanom, a od završetka građanskog rata 1990. i potpisivanja Sporazuma iz Taifa i uključenjem u kon-

¹³ Pomoć siromašnima i davanje milodara (ar. *zekat*) jedan je od pet stupova islama. Neke terorističke organizacije to su načelo razvile u efikasnu socijalnu politiku sa strateškim značajem za njihovo djelovanje.

¹⁴ Akronim AMAL na arapskom znači sreća.

stitucionalne političke procese (Alagha, 2011.). Dominantno vojno djelovanje sredinom 1980-ih zamijenjeno je funkcioniranjem Hezbolaha kao društvenog pokreta sa zasebnom organizacijom, strukturom i ideologijom usmjerenog na društvene promjene i ostvarenje društvene pravde. Početkom 1990-ih Hezbolah je, pak, postao politička stranka. Time je integriran u libanonske političke procese s nastojanjem promjene libanonskog političkog poretka i stvaranja islamističke države što je u suprotnosti s ciljevima ostalih libanonskih političkih aktera. U početnom razdoblju izraženo je bilo *top-down* nasilno/vojno djelovanje, kasnije *bottom-up* socijalno-karitativno koje je konačno rezultiralo oblikovanjem Hezbolaha kao političkog aktera važnog u nacionalnim, ali i regionalnim okvirima. Uz terorističku moć, svoj moćni status Hezbolah je bitno izgradio socijalnim djelovanjem (Alagha, 2011., 2011.a; Azani, 2009.). Utjecaj među libanonskim šiitima širio je gradnjom džamija, stanova, škola, bolnica, ambulanti, ljekarni, cesta, vodovoda, elektroenergetske mreže, centara za rehabilitaciju boraca, restorana, trgovina, itd. Poticao je poljoprivrednu proizvodnju i poljoprivredne projekte kako bi zadržao stanovnike i privukao one koji su izbjegli da se vrate u zavičajni južni Libanon. Područja koja vojno i politički kontrolira postala su utočišta za siromašne, potplaćene i nezaposlene, izbjeglice i prognanike, očajne i deziluzionirane. Osigurao je mjesečne mirovine za obitelji poginulih »mučenika«, zatvorenike oslobođene iz izraelskih zatvora, stranačke veterane (Kasapović, 2015.). Provođeci akcije »socijalne države« stvorio je »državu u državi«.

Ovim slučajevima može se uputiti kritika da nisu tipični za razmatranje uključenja socijalne sigurnosti u sigurnosne studije jer se radi o izuzecima. Terorističke organizacije u neizgrađenim državnim, odnosno

samoupravnim područjima ili pak u fragilnim bliskoistočnim državama preuzele su naprosto ulogu države. Stoga je korisno analizirati i druge empirijske slučajeve iz (protu)terorističkog kompleksa povezan sa socijalnom sigurnošću i socijalnom politikom. Socijalna sigurnost vezana je uz distribuciju dohotka, otklanjanje siromaštva i ekonomsku sigurnost pojedinaca. To je i bitan element ljudske sigurnosti/sigurnosti čovjeka, priznatog područja sigurnosnih studija. Koncept ljudske sigurnosti prvi put je temeljito izložen 1994. u »Izvešću o ljudskom razvoju« (*Human Development Report*) UN-ovog Programa za razvoj (*United Nations Development Programme – UNDP*) i uključuje sedam područja: gospodarska sigurnost, sigurnost prehrane, zdravstvena sigurnost, sigurnost okoliša, osobna sigurnost, sigurnost zajednice i politička sigurnost (*Human Development Report*, 1994.). Istraživanje socioekonomskih uvjeta i siromaštva kao uzroka terorizma opsežan je predmet studija terorizma. Rezultati empirijskih istraživanja su polarizirani, nisu zaključnog karaktera (Godovičová, 2012.; Choi i Luo, 2013.). U pojedinim »slučajevima terorizma« istraživanja dokazuju da siromaštvo i nejednaka distribucija dohotka pridonose deprivaciji i osjećaju nepravdi što vodi političkim napetostima i konačno terorizmu. S druge strane, niz istraživanja ne nalazi vezu između ekonomskih uvjeta i terorizma zbog čega sa ekonomske politike irelevantne u protuterorističkim strategijama (Burgoon, 2006.). No, niti jedno istraživanje ne dokazuje niti sugerira da siromaštvo prije obeshrabruje nego potiče terorizam. Makar rijetka, i istraživanja uloge socijalne politike u (protu)terorizmu donose suprotne zaključke. Prema jednim, nedostatna socijalna politika i socijalni izdaci mogu voditi ekstremizmu i terorizmu. U drugim je pak istraživanjima dokazano da socijalna

politika pozitivno utječe na kapacitete terorista. Izdašna je socijalna politika, naime, u određenim slučajevima, povezala do tada nepovezane, nezadovoljne radikalne elemente omogućivši im vrijeme i resurse za organizaciju terorističkih akata (Burgoon, 2006.). Ipak, Brian Burgoon (2006.) kombinacijom kros-sektorske analize, odnosno analizom socijalnih izdvajanja u tri područja (socijalna sigurnost, nezaposlenost i obrazovanje, zdravlje) i analize vremenskog slijeda terorističkih akata u razdoblju 1968.-2003., dokazuje da socijalna politika smanjuje rizike od terorizma. Bez obzira što se rezultati ne mogu prihvatiti kao neupitni na općoj razini, logičnim se nameće zaključak da državna socijalna politika barem onemogućuje terorističke organizacije da preuzmu ulogu države u ostvarenju socijalne pomoći.

Povezanost socijalne i nacionalne sigurnosti moguće je razmatrati i kroz praktično djelovanje socijalnih službi u sektoru nacionalne sigurnosti, konkretno protuterorističkom sektoru. Terorizam posljedično utječe na pojedince, obitelji i zajednicu. Sistematiziran prikaz uloge profesionalnih socijalnih službi u okviru protuterorističkih djelovanja iznosi Turkey Abualola (2013.) u studiji *Social Services in the Field of Terrorism*. Empirijske studije generalno te »studije država« specifično iznose i rezultate utjecaja terorističkog djelovanja na socijalne radnike i profesionalne etičke dileme u protuterorističkom djelovanju socijalnih radnika (Ivanauskienė i Makštutyte, 2012.; Sweifach, LaPorte i Linzer, 2010.). U svakoj fazi terorističkog djelovanja, prije udara, tijekom i nakon terorističkog udara, od socijalnih službi u Izraelu očekuje se središnja uloga u pružanju potpore i pomoći pojedincima i zajednici, pri čemu je njihovo djelovanje određeno striktnim procedurama. Obveza djelovanja u protuterorističkom kompleksu lokalnim vlastima, a time i

socijalnim službama, također je, Zakonom o sigurnosti i protuterorizmu, određena i u Ujedinjenom Kraljevstvu (Counter-Terrorism and Security Act, 2015.). Obavještajno djelovanje nesporno je jedan od najznačajnijih protuterorističkih instrumenata. Upravo informacije i na njima stvorene analize, kao rezultat obavještajnog djelovanja, trebaju državi pružiti »prethodno znanje« i sposobnost predviđanja terorističkih prijetnji. Pri tom je fokus djelovanja usmjeren na stratešku i na taktičku razinu što podrazumijeva obavještajna istraživanja mikro društvenih grupacija, stanovitih društvenih enklava, iz kojih možebitno dolazi teroristička prijetnja. Drugim riječima, efikasna protuteroristička strategija podrazumijeva obavještajne informacije o »domaćim teroristima« ili, šire promatrano, riječima Kevin O'Brien (2009.), informacije o društvenoj zajednici. Refokusiranje i reorijentacija obavještajnog djelovanja u protuterorizmu uvjetovala je da je, prema svojem profesionalnom poslanju, državni akter u protuterorističkim djelovanjima i procesima deradikalizacije potencijalnih terorista postala i socijalna služba (O'Brien, 2009.).

UMJESTO ZAKLJUČKA: JE LI SOCIJALNA SIGURNOST KONSTITUTIVNI ELEMENT NACIONALNE SIGURNOSTI?

Nastanak i razvoj sigurnosnih studija Barry Buzan i Lene Hansen prikazali su u izvrsnoj knjizi *The Evolution of International Security Studies*, što je prva knjiga intelektualne povijesti tog fenomena. Autori evoluciju shvaćaju u darvinovskom smislu: kako se netko/nešto prilagođava okružju koje nastanjuje i kako se s vremenom mijenja u tom okružju. Sigurnosne studije su od ustanovljenja doživjele mnoge promjene, produbljenja i proširenja te diversifikacije, a i dalje su u kontinuiranom progresu. Njihov središnji koncept oko kojeg su izgra-

đene jest pojam sigurnosti oko kojeg ne postoji općeprihvaćeno određenje i značenje, a koji je uz to i bitno politiziran koncept. Uz konceptualnu prijepornost (središnjeg pojma), studije su izgrađene i na normativnim i empirijskim prijemorima. To vodi prijemorima što znače studije sigurnosti i što uključuju (Collins, 2010.). Granice studija sigurnosti nisu čvrsto određene, već postoje mnoge »prijelazne granice«, odnosno preklapanja s drugim znanstvenim (pod)disciplinama i uporaba znanja, epistemologije, teorija i teorijskih perspektiva i metodologije tih (pod)disciplina u studijama sigurnosti. Studije sigurnosti nemaju u potpunosti zadovoljene dimenzije koje sociolozi znanosti (Matić, 2013.) očekuju od ustanovljenog znanstvenog područja kao što su formalne strukture, čvrsto regulirane granice znanstvenog područja te definirani kriteriji certificiranja i standardizacije. Koncept sigurnosti nije stabilan i fiksno određen objekt racionalnog znanja, već je socijalno konstruiran. Studije sigurnosti stoga se ne može promatrati kao potpuno zaokruženo znanstveno područje u striktno institucionaliziranom, već u liminalnom području. Liminalnost se odnosi na odsustvo strukture i strukturiranih akcija, to su područja znanja koja su bez čvrstog uporišta i bez jasnih granica. Studije sigurnosti nalaze se u prostoru između više različitih disciplinarnih pristupa, to je tip proizvodnje znanja koji slijedi ne samo logiku akademskog/znanstvenog rada već i logiku i zahtjeve državnog establišmenta i očekivanja javnosti. Konačno, studije sigurnosti su znanstveno područje u evolucijskom kontinuitetu, u procesu trajnog nastajanja i sazrijevanja. Kao (polu)institucionalizirana znanstvena (pod)disciplina studije sigurnosti imaju dvostruki identitet. One su akademsko područje te imaju relevantnost za provedbenu politiku. *Policy* orijentiranost podrazumijeva stvaranje i primjenu

znanja korisnog za državu i državnu politiku. Unatoč promjenama, proširenju i produbljenju sigurnosne studije u svoje okvire nisu uključile socijalnu sigurnost. Pojam socijalna sigurnost obavijen je konfuzijom i kontroverzama u pogledu značenja, dinamičkim promjenama i kontinuiranom evolucijom u pogledu određenja. Taj je koncept istovremeno i cilj i sredstvo za ostvarenje cilja. Socijalna sigurnost je opredmećenje nastojanja za stvaranje ili održavanje životnih uvjeta koji pogoduju ljudskoj dobrobiti. Kao ideja društvene dobrobiti/blagostanja nalazi se na razmeđu politike i društva. To je okvir koji generira barem tri razloga za uključivanje socijalne sigurnosti u studije sigurnosti. Socijalna sigurnost izravno je povezana s ljudskom sigurnošću (ali i sigurnošću društva) kao priznatim područjem sigurnosnih studija. Liminalne sigurnosne studije učinile bi kvalitativan iskorak uključanjem znanja o socijalnoj sigurnosti iz okvira studija socijalne djelatnosti. Konačno, socijalna sigurnost sadrži »klasične« sigurnosne dimenzije. Teorijski, analitički i empirijski dokazi prikazani u ovom radu pokazuju da socijalna sigurnost i njezini akteri imaju sigurnosne dimenzije zbog čega socijalna sigurnost treba biti dio sigurnosnih studija. To je najevidentnije u (protu)terorističkom kompleksu. Terorizam, to kancerogeno oboljenje suvremenog društva i najznačajniji sigurnosni izazov 21. stoljeća, i terorističke organizacije dokazuju da je ostvarenje socijalne sigurnosti i pružanje socijalnih usluga prepoznatljivi izvor njihove moći. Provodeći akcije »socijalne države« na područjima djelovanja terorističke organizacije stvaraju »državu u državi«. Uključenje socijalne sigurnosti u sigurnosne studije, posebno studije (protu) terorizma, jest put za eliminaciju terorizma, eliminaciju uvjeta da teroristi posredstvom terora i akcija »socijalne države« ne stvore »državu«.

LITERATURA

- Abercrombie, N., Hill, S., & Turner, S. B. (2008). *Rječnik sociologije*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Abualola, T. (2013). *Social services in the field of terrorism*. Kindle Book. Xlibris LLC.
- Alagha, J. (2011a). *Hizbullah's Identity construction*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Alagha, J. (2011b). *Hizbullah's Documents: From the 1985 Open Letter to the 2009 Manifesto*. Amsterdam: Pallas Publications & Amsterdam University Press.
- Azani, E. (2009). *Hezbollah: The story of the Party of God - From revolution to institutionalization*. New York: Palgrave Macmillan.
- Beck, J. C. (2008). The contribution of social movement theory to understanding terrorism. *Sociology Compass*, 2(5), 1565-1581. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9020.2008.00148.x>
- Beck, U. (2001). *Rizično društvo: U susret novoj moderni*. Beograd: Filip Višnjić.
- Bežovan, G., Matković, T., Puljiz, V., Šućur, Z., & Zrinščak, S. (2005). Pojmovnik socijalne politike. U V. Puljiz, G. Bežovan, Z. Šućur & S. Zrinščak, *Socijalna politika: povijest, sustavi, pojmovnik* (str. 425-475). Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Bigo, D. (2008). International political sociology. In D. P. Williams (Ed.), *Security Studies: An Introduction* (pp. 116-129). London: Routledge.
- Bilandžić, M. (2014). *Sjeme zla: uvod u studije terorizma*. Zagreb: Despot infinitus & Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Boot, K., & Wheeler, J. N. (2008). *The security dilemma: Fear, cooperation and trust in world politics*. New York: Palgrave Macmillan.
- Burgess, J. P. (2009). There is no European security, only European Securities. *Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies Association*, 44(3), 309-328. <https://doi.org/10.1177/0010836709106218>
- Burgoon, B. (2006). On welfare and terror: Social welfare policies and political-economic roots of terrorism. *Journal of Conflict Resolution*, 50(2), 176-203. <https://doi.org/10.1177/0022002705284829>
- Buzan, B. (1991). *People, states and fear: An agenda for International Security Studies in the Post-Cold War era*. London: Harvester Wheatsheaf.
- Buzan, B., & Hansen, L. (2009). *The evolution of International Security Studies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Buzan, B., Wæver, O., & De Wilde, J. (1998). *Security: A new framework for analysis*. Boulder, CO: Lynne Reiner.
- Chandra, S., & Bhonsle, R. (2015). National security: Concept, measurement and management. *Strategic Analysis*, 39(4), 337-359. <https://doi.org/10.1080/09700161.2015.1047217>
- Choi, E-W., & Luo, S. (2013). Economic sanctions, poverty, and international terrorism: An empirical analysis. *International Interactions*, 39(2), 217-245. <https://doi.org/10.1080/03050629.2013.768478>
- Colebatch, K. H. (2004). *Policy*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Collins, A. (2010). Uvod: Što su sigurnosne studije?. U A. Collins (ur.), *Suvremene sigurnosne studije* (str. 15-25). Zagreb: Centar za međunarodne i sigurnosne studije Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu & Politička kultura.
- Cordesman, A. H. (2006). *Arab-Israeli Military Forces in an era of asymmetric wars*. Westport: Praeger Security International.
- Council of Europe. (2007). *Pojmovnik socijalne sigurnosti*. Skopje: CARDS Social Institutions Support Programme, Regionalni ured Vijeća Europe. Dostupno na <http://www.coe.int/t/dg3/sscssr/Source/GlossCRO.pdf>
- Croft, S. (2008). What future for security studies?. In D. P. Williams (Ed.), *Security Studies: An Introduction* (pp. 499-511). London: Routledge.
- DeVore, R. M., & Stähli, B. A. (2015). Explaining Hezbollah's effectiveness: Internal and external determinants of the rise of violent non-state actors. *Terrorism and Political Violence*, 27(2), 331-357. <https://doi.org/10.1080/09546553.2013.808194>
- Giddens, A. (2007). *Sociologija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Ginneken, W. van. (2003). Extending social security: Policies for developing countries. *Exten-*

- sion of Social Security ESS Paper No. 13. Geneva: International Labour Organization.
- Godovičová, E. (2012). The relationship between terrorism and poverty in the scholarly debates. *Societas et Res Publica*, 1(3), 75-85.
- Gotz, A. (2012.) *Hitlerova socijalna država. Pljačka, rasni rat i nacionalni socijalizam*. Zagreb: Fraktura.
- Government of the United Kingdom. (2015). *Counter-Terrorism and Security Act*. Available at <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/6/contents/enacted>
- Hagmann, J. (2015). *(In-)security and the production of international relations: The politics of securitisation in Europe*. London: Routledge.
- Hamas. (1988). *The Covenant of the Islamic Resistance Movement 18 August 1988*. Available at http://avalon.law.yale.edu/20th_century/hamas.asp
- Haralambos, M., & Holborn, M. (2002). *Sociologija: Teme i perspektive*. Zagreb: Golden marketing.
- Healy, K. (2017). Fuck nuance. *Sociological Theory*, 35(2), 118-127. <https://doi.org/10.1177/0735275117709046>
- Howell, A. (2015). Resilience, war, and austerity: The ethics of military human enhancement and the politics of data. *Security Dialogue*, 46(1), 15-31. <https://doi.org/10.1177/0967010614551040>
- Ivanauskienė, V., & Makštutytė, R. (2012). Terrorism: Implications for international social work. *Tiltai*, 59(2), 59-69. Available at <http://journals.ku.lt/index.php/tiltai/article/view/405>
- Kasapović, M. (2015). Libanon. U M. Kasapović (ur.), *Bliski istok: Politika i povijest* (str. 219-260). Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.
- Krause, K. (1996). Insecurity and state formation in the global military order: The Middle Eastern case. *European Journal of International Relations*, 2(3), 319-354. <https://doi.org/10.1177/1354066196002003002>
- Levitt, M. (2006). *Hamas: Politics, charity, and terrorism in the service of Jihad*. New Haven: Yale University Press & The Washington Institute for Near East Policy.
- Loader, I., & Walker, N. (2007). *Civilizing security*. New York: Cambridge University Press.
- MacLeavy, J., & Peoples, C. (2010). War on terror, work in progress: security, surveillance and the configuration of the US workfare state. *GeoJournal*, 75(4), 339-346. <https://doi.org/10.1007/s10708-008-9254-5>
- Matić, D. (2013). *Znanost kao kultura i društvena praksa: Doprinos sociologije znanja razumijevanju znanstvene spoznaje*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk & Hrvatsko sociološko društvo.
- Morgan, P. (2010). Sigurnost u međunarodnoj politici: Tradicionalni pristupi. U A. Collins (ur.), *Suvremene sigurnosne studije* (str. 29-52). Zagreb: Centar za međunarodne i sigurnosne studije Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu & Politička kultura.
- Munster, R. van. (2005). Logics of security: The Copenhagen School, risk management and the war on terror. *Political Science Publications*, 10/2005. Faculty of Social Sciences, University of Southern Denmark.
- Neocleous, M. (2006). From social to national security: On the fabrication of economic order. *Security Dialogue*, 37(3), 363-384. <https://doi.org/10.1177/0967010606069061>
- Nobilo, M. (1987). *Nacionalna sigurnost zemalja u razvoju u suvremenim međunarodnim političkim odnosima* (Doktorska disertacija). Fakultet političkih nauka Sveučilišta u Zagrebu.
- Norton, R. A. (2007). *Hezbollah: A short history*. Princeton: Princeton University Press.
- Nunes Reis, J. (2007). *Politics, security, critical theory: A contribution to current debates on security*. Paper presented at the Standing Group on International Relations 6th Pan European Conference, Turin, Italy, 15 September 2007. Available at <http://www.eisa-net.org/be-bruga/eisa/files/events/turin/Nunes-joao-nunes-politicssecuritycriticaltheory.pdf>
- O'Brien, A. K. (2009). Managing national security and law enforcement intelligence in a globalised world. *Review of International Studies*, 35(4), 903-915. <https://doi.org/10.1017/S0260210509990349>
- Pampel, C. F. (2000). Social security systems. In F. E. Borgatta & J. V. R. Montgomery (Eds.), *Encyclopedia of Sociology*, 2nd ed. (pp. 2795-2807). New York: Macmillan Reference.

- Patten, N. S. (1916). The basis of national security. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 66(1), 1-11. <https://doi.org/10.1177/000271621606600102>
- Puljiz, V. (2005). Socijalna politika: definicije i područja. U V. Puljiz, G. Bežovan, Z. Šućur & S. Zrinščak, *Socijalna politika: povijest, sustavi, pojmovnik* (str. 1-18). Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Puljiz, V. (2008). Uvodna riječ. U V. Puljiz, G. Bežovan, T. Matković, Z. Šućur & S. Zrinščak, *Socijalna politika Hrvatske* (str. XI-XIII). Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Puljiz, V. (2011). Eugen Pusić: Pogledi na socijalnu državu, socijalnu politiku i socijalnu zaštitu. *Hrvatska i komparativna javna uprava*, 11(4), 1001-1016. <https://hrcak.srce.hr/131852>
- Ravnić, A. (1996). Socijalna država i država blagostanja. *Revija za socijalnu politiku*, 3(3-4), 239-250. <https://doi.org/10.3935/rsp.v3i3.458>
- Risley, S. (2006). *The Sociology of security: Sociological approaches to contemporary and historical securitization*. Paper presented at the annual meeting of the American Sociological Association, Montreal Convention Center, Montreal, Quebec, Canada, Aug 10, 2006.
- Ritzer, G. (1997). *Suvremena sociologijska teorija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Roe, P. (2010). Društvena sigurnost. U A. Collins (ur.), *Suvremene sigurnosne studije* (str. 191-209). Zagreb: Centar za međunarodne i sigurnosne studije Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu & Politička kultura.
- Schwarz, R., & de Corral, M. (2011). States do not just fail and collapse: Rethinking states in the Middle East. *Democracy and Security*, 7(3), 209-226. <https://doi.org/10.1080/17419166.2011.600581>
- Shahin, M. (2015). Constructing security. In P. Hough, S. Malik, A. Moran & B. Pilbeam (Eds.), *International Security Studies: Theory and Practice* (pp. 72-84). New York: Routledge.
- Shaw, M. (2000). *Global society and international relations: Sociological concepts and political perspectives*. Available at <http://users.sussex.ac.uk/~hafa3/global.htm>
- Sørensen, G. (2007). After the security dilemma: The challenges of insecurity in weak states and the dilemma of liberal values. *Security Dialogue*, 38(3), 357-378. <https://doi.org/10.1177/0967010607081516>
- Sweifach, J., LaPorte, H. H., & Linzer, N. (2010). Social work responses to terrorism: Balancing ethics and responsibility. *International Social Work*, 53(6), 822-835. <https://doi.org/10.1177/0020872809360036>
- Szekely, O. (2015). Doing well by doing good: Understanding Hamas's social services as political advertising. *Studies in Conflict & Terrorism*, 38(4), 275-292. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2014.995565>
- Tatalović, S., & Bilandžić, M. (2005). *Osnove nacionalne sigurnosti*. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske.
- Tatalović, S., Grizold, A., & Cvrtila V. (2008). *Suvremene sigurnosne politike: Države i nacionalna sigurnost početkom 21. stoljeća*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
- Theiler, T. (2003). Societal security and social psychology. *Review of International Studies*, 29(2), 249-268. <https://doi.org/10.1017/S0260210503002493>
- Theiler, T. (2010). Societal security. In D. M. Cavelti & V. Mauer (Eds.), *The Routledge Handbook of Security Studies* (pp. 105-114). New York: Routledge.
- Tickner, J. A. (1992). *Gender in international relations: Feminist perspectives on achieving global security*. New York: Columbia University Press.
- United Nations Development Programme. (1994) *Human Development Report 1994*. Oxford: Oxford University Press.
- Wæver, O. (2011). Politics, security, theory. *Security Dialogue*, 42(4-5), 465-480. <https://doi.org/10.1177/0967010611418718>
- Williams, D. P. (2008). Security studies: An introduction. U D. P. Williams (Ed.), *Security Studies: An Introduction* (pp. 1-12). London: Routledge.
- Wolfers, A. (1962). National security as an ambiguous symbol. *Political Science Quarterly*, 67(4), 481-502. <https://doi.org/10.2307/2145138>
- Žunec, O. (2007). *Goli život: Socijetalne dimenzije pobune Srba u Hrvatskoj*. Zagreb: Demetra.

Summary

SOCIAL POLICY (SECURITY) AS AN SECTOR OF NATIONAL SECURITY: CONTRIBUTION TO THE DEBATE ON CRITICAL SECURITY STUDIES

Mirko Bilandžić

*Department of Sociology, Faculty of Philosophy, University of Zagreb
Zagreb, Croatia*

Security is a fundamental prerequisite for existence, functioning and development of the human, state and society. The contemporary security studies include political, military, societal, economic and environmental sectors. In spite of the substantial widening and deepening of the approaches to security, social security is not included into security studies. This article critically examines the issues and reasons for the lack of inclusion of social security in the contemporary security studies. The analysis of abundant empirical facts suggests the need to reassess this view. This article theoretically, analytically and empirically proves that social security and its actors have a security dimension. Social security should be incorporated into security studies.

Key words: social security, national security, security studies.